

Over Last van jongeren

MICHA DE WINTER

en de lusten van een buurtpedagogische aanpak

Nieuwjaarsessay 2002

van de Raad voor

Maatschappelijke Ontwikkeling

>> MICHA DE WINTER

Micha de Winter, lid van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, is hoogleraar sociaal-affectieve vorming van jeugdigen aan de Universiteit Utrecht. Delen uit dit essay gebruikte hij voor de lezing 'Jeugdwelzijnswerk, het aanmerkelijk wijzere alternatief', die hij op 30 oktober 2001 uitsprak tijdens het Welzijnsdebat 2001, georganiseerd door Zorg + Welzijn en Verdiwel. *Utrecht, december 2001*

>> Hangjongerenjacht

Lunetten. Een Utrechtse wijk uit eind jaren zeventig, 11.000 inwoners. Veel groen, dichte bebouwing, monotoon en toch onoverzichtelijk. En dus verdwaaal ik er prompt, zoals mij 's avonds altijd overkomt in nieuwbouwwijken. Had ik maar zo'n dame in de auto die je computergestuurd de weg voorleest. Maar misschien ook niet: in de buurtjes die ik ambtshalve bezoek, zou ze wel gauw gekidnapt worden. Dus bel ik mobiel met Steve, de jongerenwerker van Lunetten. Of hij me even naar zijn buurthuis wil loodsen. Klein wijkje, maar het kost hem toch een half uur om mij ter plaatse te krijgen.

We gaan op hangjongerenjacht. Een vergunning heb je er niet voor nodig, maar spannend is het wel. Gedrieën stappen we in de auto. Yda, Steve's collega, gaat ook mee. Lunetten heeft een stuk of zes problematische hanggroepen, zo krijg ik te horen. Maar je weet van tevoren nooit waar ze zitten. Als een volleerde 'deerhunter' stuurt Steve zijn auto door de wijk, kriskras over de woonerven, een fietspad en zo nu en dan een wandelroute. Dat maakt niets uit, want er is toch geen mens meer op straat. Yda geeft aanwijzingen vanaf de achterbank: *ik zie er daar een paar Steve, shit, ze rennen net weer weg.*

In overleg met het wijkbureau en de politie hebben de jongerenwerkers besloten een paar avonden per week de straat op te gaan. Zij kennen de meeste jongeren om wie het allemaal begonnen is. Velen van hen kwamen al vanaf hun achtste jaar in de kinderdisco. *Ons vertrouwen ze, zeggen Steve en Yda, we hebben van alles voor en met ze gedaan, dus laten ze zich ook door ons aanspreken als het weer eens hommeles is.* En dat blijkt. We rijden een straatje in, met op de hoek een halfingestort hek. *Kijk*, meldt Steve, *hier hangt normaal de meest beruchte groep van Lunetten, maar kennelijk bevalt die plek ze niet meer of zijn ze er weggestuurd. Want nu staan ze op het kruispunt, daar verderop. Foute boel, want daar wonen allemaal mensen met kleine kinderen en een goede opleiding. Je kan er gif op innemen, dat wordt weer een brief op hoge poten aan het wijkbureau, met een cc-tje aan de burgemeester.* De auto wordt aan de kant gezet en we stappen uit. Onmiddellijk worden we omzwermd door een stuk of vijftien jongeren, in de leeftijd van dertien tot achttien jaar schat ik. *Wat is er nu weer aan de hand, mogen we*

**Ons vertrouwen ze,
zegggen Steve en Yda, we
hebben van alles voor en
met ze gedaan, dus laten
ze zich ook door ons aan-
spreken als het weer eens
hommeles is.**

hier nu ook al niet meer staan? Nee jongens, kom op, jullie weten dat hier mensen met kleine kinderen wonen, en die kunnen niet slapen als jullie hier met die scooters staan te ronken. Yda vertelt dat de grootste overlastgever er nu niet bij is, die komt met zijn auto, deuren open, stereo aan. Je kunt je voorstellen dat het dan meteen misgaat, die huizen staan hier toch al zo dicht op elkaar.

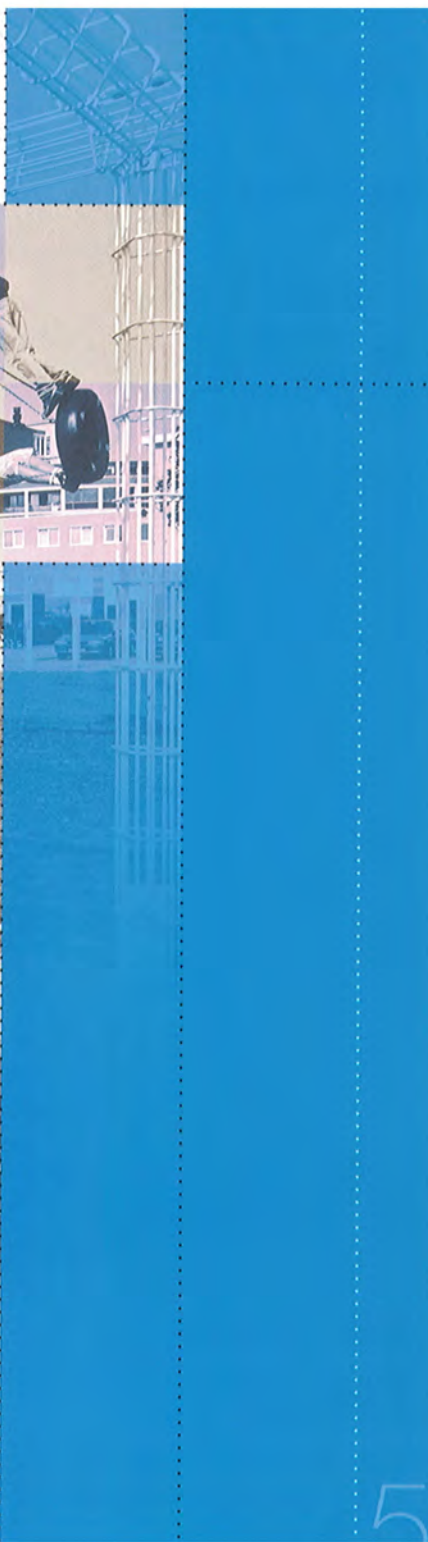
Maar vanavond gaat het er ontspannen aan toe. Tot mijn stomme verbazing zet de groep zich blijmoedig in beweging en gaat met ons op weg naar de hoek waar het hek op halfzeven hangt. *Daar zijn we gisteren ook weggestuurd*, zegt een meisje dat zich al pratend en lopend aan haar vriendje vast blijft klampen. *Eigenlijk wil ik daar helemaal niet staan, want dan ziet mijn broer me en die denkt dat ik aan het werk ben.* Meneer, zegt een jongen tegen me, *wij zijn criminelen, want wij doen overlast.* Hilariteit alom. Ali, een kleine maar zeer goed van de tongriem gesneden Marokkaanse jongen corrigeert hem. *Overlast doe je niet, maar geef je.* Tegen mij zegt hij: *Ze noemen mij een stomme islamiet, maar moet je luisteren hoe zij praten.* *Waaâch moar jochie*, wordt hem in onvervalst Utrechts toegevoegd. Ali is een carrièrejongere. Hij heeft pas nog meegedaan aan het Nationaal Jeugddebate in de Tweede Kamer en binnenkort mag hij zelfs naar Straatsburg voor de Europese variant. *Die mos-*

lim zit op het gymnasium, zegt een witte hanggenoot vol ontzag. *Dat heet gymnasium, domme christen*, antwoordt Ali lachend. Ze lijken elkaar erg te mogen.

Ik vraag wat er hier eigenlijk aan de hand is. Het verliefde meisje doet de zaak voor me uit de doeken. Ze vertelt dat ze eigenlijk nergens mogen staan, er is altijd wel iemand die de politie belt, en die komt hen dan weggagen. Er is wel een hangplek voor hen gecreëerd, maar die ligt midden in de bosjes en is dus erg onveilig, vooral 's avonds. Later ga ik er met mijn begeleiders nog even kijken, het is er inderdaad pikdonker. De *Verlichting* is hier kennelijk nog niet doorgedrongen.

We laten de groep hangend achter en gaan op zoek naar de volgende. We hebben pech want er is in Lunetten verder niemand te vinden. Dan gaan we nog maar even naar de belendende wijk Hoograven, het viaduct onderdoor. Steve neemt daar tijdelijk waar voor een zieke collega. Hier ziet het er aanmerkelijk onvriendelijker uit, ik waan me in the Bronx. Ik mag de auto niet uit, het is op het ogenblik te gevaarlijk. Sinds de junkentunnel in Hoog Catharijne door de gemeente is gesloten, heeft het probleem zich hierheen verplaatst.

Die moslim zit op het gymnasium, zegt een witte hanggenoot vol ontzag.

Just hanging

Bij de Egyptische snackbar staan wat zwarte Mercedesen op de stoep geparkeerd, er lijkt driftig te worden gedeald. In een straatje verderop staat een groep Marokkaanse jongetjes bij de portiek van een flat. Ik zie niet veel bijzonders, maar volgens mijn chaperonnes is het ook hier linke soep. Alles wat het daglicht niet kan verdragen, schijnt hier te gebeuren; ook de politie heeft er weinig vat op. *Af en toe worden er een paar grote jongens opgepakt en vastgezet, maar dat heeft alleen maar tot gevolg dat de markt vrijkomt voor anderen*, zegt Steve. Zijn tijdelijke taak bestaat hier slechts uit observeren, want contact met de jongens heeft hij verder niet.

We gaan terug naar Lunetten. Mij wordt uitgelegd dat het probleem van de hangjongeren bijna niet is op te lossen. *Het enige dat wij kunnen doen, is proberen de overlast te beheersen*, zegt Yda. *We zijn voortdurend bezig groepen te verplaatsen. We spreken de jongeren aan op hun gedrag, en dat proberen we ook te doen met klagende of scheldende buurtbewoners. Maar een structurele oplossing is er niet, want er zijn in deze wijk gewoonweg niet genoeg geschikte en veilige plekken. Er is bij de opzet met alles rekening gehouden, maar niet met de opgroeiende jeugd. In Leidsche Rijn zijn ze nu precies dezelfde fout aan het maken.*

Tot besluit melden we ons nog even bij de hanggroep op de hoek. Mij valt op hoe makkelijk in de omgang deze jongeren zijn. Ze vertellen honderduit, bijvoorbeeld dat ze al een paar keer op het gemeentehuis zijn geweest om over hun problemen in de wijk te praten. Maar het helpt allemaal niks: *Ze probe-*

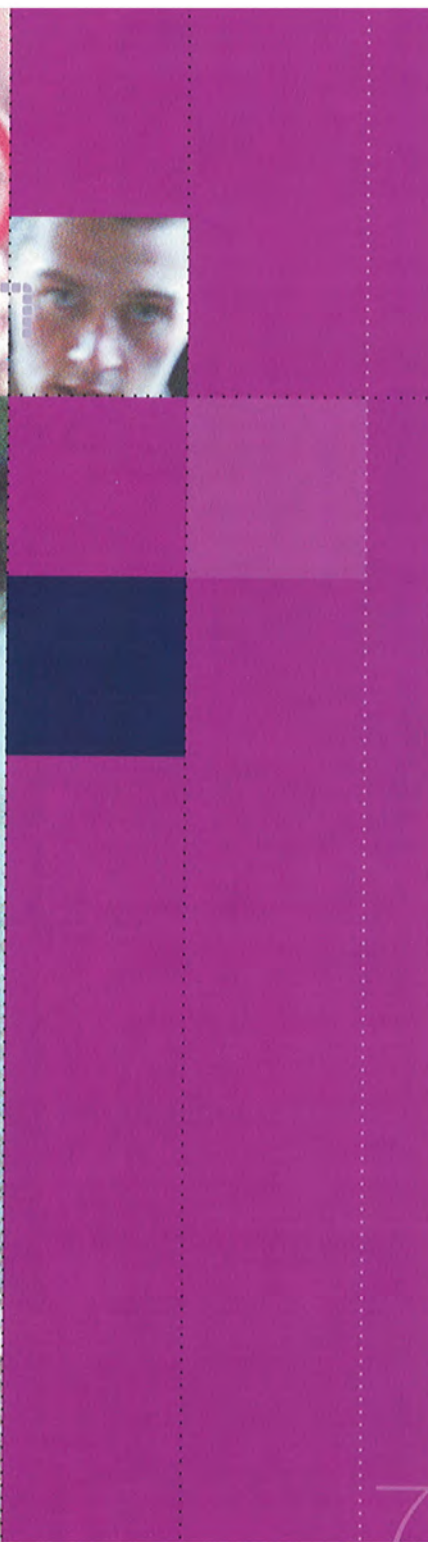
Je moet niet onderschatten hoeveel angst zo'n groep bij mensen uit de buurt kan oproepen, vertelt Steve. Ze lopen er graag een paar straten voor om of bellen de politie, en dan is de cirkel weer rond.

ren meer bewoners hier in de wijk te houden, maar je denkt toch zeker niet dat ik later hier mijn kinderen ga opvoeden, zegt de 13-jarige Nathalie.

Het vriendelijke beeld dat ik van deze jongeren krijg, heeft een dubbele bodem, zo maken de jongerenwerkers me duidelijk. Als ze zich getergd voelen, bijvoorbeeld wan-

neer ze voor de zoveelste keer worden weggejaagd of uitgescholden door een boze buurman, verandert de groep in een dreigende meute. *Je moet niet onderschatten hoeveel angst zo'n groep bij mensen uit de buurt kan oproepen*, vertelt Steve. *Ze lopen er graag een paar straten voor om of bellen de politie, en dan is de cirkel weer rond.*

VOORTDUREND VERPLAATSEN

Op het internet vind ik een lijvig rapport over de wijk, getiteld *Lunetten Leeft, 2001-2026* (www.lunetten.nl). Het bevat een analyse van de huidige problemen en een toekomstvisie. *Lunetten anno 2026 is een gezellige, veelkleurige wijk met een heldere structuur, goede verlichting en veilig door de onderlinge contacten van de buurtbewoners. Kinderen spelen er op de vijvers en de grachten, ze varen de hele wijk door. Anonimiteit en eenzaamheid zijn er in grote lijnen verdrongen, het denken naar menselijke maat, kleinschaligheid en geborgenheid in combinatie met eigen identiteit en expressie, heeft daarvoor een blijkbaar nog steeds zinnige basis gelegd.* Een paradijs, dat zelfs Nathalie zou moeten kunnen verleiden om er later haar kinderen te willen opvoeden. Over de huidige situatie voor de jongeren worden een paar interessante dingen gezegd. Hun behoefte aan veilige, overzichtelijke ontmoetingsplaatsen onderstrepen de schrijvers van het rapport, maar tegelijkertijd tekenen ze aan dat structurele oplossingen daarvoor niet eenvoudig te bedenken zijn. *Niets is zo voorspelbaar als de onvoorspelbaarheid van jongeren*, wordt er gezegd, en *daarom moeten jongeren en omwonenden op de hoogte zijn van en rekening houden met elkaars wensen*. Ik weet het zo net nog niet met die onvoorspelbaarheid. Wat ik heb gezien en

gehoord, zijn tamelijk voorspelbare gedragingen, want 'elkaar willen ontmoeten en een beetje dollen op straat' behoren volgens mij al sinds mensenheugenis tot het puberale arsenaal. Ik snap de conclusie dat *de jeugd al op jonge leeftijd op haar gedrag moet worden aangesproken*, maar ik mis eenzelfde heldhaftigheid in de richting van omwonenden en de gemeente. Die moeten mijns inziens al vroeg worden aangesproken op hun verantwoordelijkheid om er ook voor jongeren een leefbare wijk van te maken.

Genoeg Lunetten voorlopig, we schakelen over naar de hoofdstad.

**Ik weet het zo net
nog niet met die
onvoorspelbaarheid.**

en paradijs

>> Jasper

Die Halt-straf was het ergste niet. Twee keer twee uur rommel opruimen in een speeltuin viel nog wel mee, maar het was wel raar dat er ook jongens rondliepen, die 180 uur dienstverlening hadden gekregen omdat ze met veel geweld een invalide vrouw in een rolstoel hadden beroofd.

We bevinden ons in Amsterdam, herfst 2000. Jasper, een 13-jarige middelbare scholier, houdt erg van skaten. Samen met zijn broer gaat hij vaak naar het plantsoen. Daar halen ze hun kunsten uit. De deelraad heeft hun nog gevraagd om het skatepleintje mee te helpen ontwerpen, en al participierend is er een aantrekkelijk geheel met 'ramps' en een 'halfpipe' ontstaan. Het probleem is echter dat er van skaten steeds minder terecht komt. Vaak gebeurt het dat er groepjes Marokkaanse jongens aan het klieren zijn en erger. Ze gaan in de 'halfpipe' zitten, er wordt gescholden, geduwd, gespuugd, bedreigd en gestolen. Het is een bekend fenomeen op veel van die pleinen. Toezicht is er niet, en als de politie te hulp wordt geroepen - zoals laatst toen Jasper door een groep van zijn mobieltje werd ontdaan - wordt er wat genoteerd maar verder weinig ondernomen. Jasper heeft er veel met zijn ouders over gepraat, want die wilden

Jasper heeft er veel met zijn ouders over gepraat, want die wilden vooroordelen tegengaan. Hun advies: weggaan als de situatie te bedreigend wordt.

**Eigenlijk is het
gewoon kattenkwaad,
zei de jeugdagent.**

vooroordelen tegengaan. Hun advies: weggaan als de situatie te bedreigend wordt. Ze zijn af en toe meegegaan, maar dat is niet ideaal want je wilt als beginnende puber ook wel eens iets zonder je ouders doen. En bovendien: als er volwassenen in de buurt zijn, is iedereen natuurlijk even braaf. Het resultaat is dat de broers iedere keer afdruipten als er weer geklierd wordt, en dat is bijna altijd.

Op zoek naar een alternatief ontdekte Jasper met twee vriendjes een leegstaand bedrijfsgebouw in de buurt. Door een openstaand raam klommen ze naar binnen en het skaten kon beginnen. Omdat het zo lekker ging door die lange gangen, kwamen ze er na een paar dagen weer terug, het was een uur of halfacht 's avonds. Het raam stond nog steeds open. Jammer dat in het achterste gedeelte net een kinderdagverblijf bleek te zijn gevestigd, maar dat mocht de pret niet drukken. Harm zag het blauwe zwaailicht als eerste. Snel klommen ze het raam weer uit, maar Jasper was zijn jas en zijn nieuwe mobieltje vergeten en moest dus nog even terug. Alle drie werden ze gearresteerd en in de boeien geslagen, handen op de rug. Twee van de jongens

werden aan elkaar vastgeketend. Vier surveillancewagens waren ervoor uitgerukt en een politiehelikopter die toevallig in de buurt was, verleende de noodzakelijke assistentie.

Op het politiebureau werden de jongens van elkaar gescheiden en in een cel geplaatst. Harm moest vier uur wachten zonder dat hem iets werd verteld, naar later bleek omdat er te weinig rechercheurs voorhanden waren. De ouders die na een uur waren gebeld, mochten geen contact met hun zoons hebben. Jasper mocht om elf uur, geheel in shock, mee naar huis. Hem was op barse wijze het hemd van het lijf gevraagd. Over de scheiding van zijn ouders, over zijn schoolprestaties en sociale vaardigheden, over de relatie met zijn moeder en over de vraag hoe Harm aan die tubes kleutertandpasta in zijn jaszak kwam. Na een paar dagen volgden nog gesprekken met de jeugdpolitie, en weer later met iemand van Bureau Halt. *Eigenlijk is het gewoon kattenkwaad, zei de jeugdagent, maar we moeten nu eenmaal de hele procedure door en daar hoort bij dat we goed kijken naar de risico's van een criminele gedragsontwikkeling. Laat me eens kijken: praat u wel eens met uw kinderen?*

>> Jongeren als probleemgroep

Jasper bleek vooralsnog geen probleempuber. Hij heeft iets gedaan wat niet mocht, en daartegen treden wij tegenwoordig op met drie H's: handboeien, helikopters en Halt-straffen. Een flinke vermaning is kennelijk niet meer genoeg en ouderlijk gezag wordt ongezien in diskrediet gebracht. Wij criminaliseren liever het kattenkwaad, zoals de Utrechtse pedagoog Ido Weijers dat noemt. Dat verschijnsel heeft veel te maken met onze houding ten opzichte van de jeugd, en in het bijzonder met de angst voor uit de hand lopende jeugdcriminaliteit.

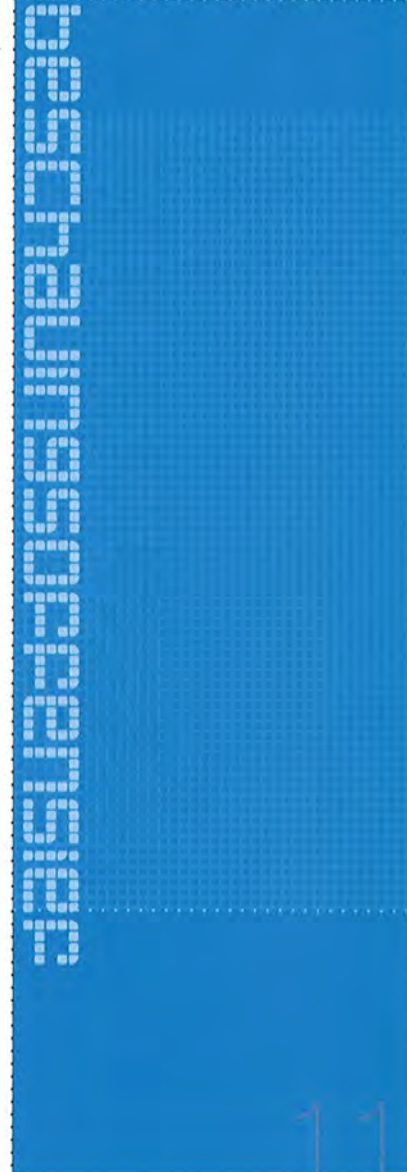
Jongeren worden steeds meer gezien als een (potentiële) probleemgroep, zeker als het kinderen van Marokkaanse, Turkse of Antilliaanse ouders zijn.

Dat verschijnsel heeft veel te maken met onze houding ten opzichte van de jeugd, en in het bijzonder met de angst voor uit de hand lopende jeugdcriminaliteit.

Zelfs intelligente en integere mensen blijken het hoofd maar moeilijk koel te kunnen houden als het om jeugdproblemen - in het bijzonder om jeugdcriminaliteit - gaat. Pas het strafrecht voor volwassenen op ze toe, stel de ouders aansprakelijk

voor probleemgedrag, organiseer een beschavingsoffensief, dat zijn zo de remedies die worden geopperd en bijna reflexmatig door scoringsgevoelige parlementariërs worden overgenomen.

Ook de wetenschap doet een duit in het zakje. Sommige ontwikkelingspsychologen en criminologen pretenderen dat ze het lang tevoren kunnen zien aankomen: problematisch gedrag, zoals agressie tegen mens en dier, kan zich al in de vroege jeugd manifesteren en als niemand dan wat doet, loopt het gierend uit de hand. Remedies: vroegere, minder vrijblijvende preventie, bijvoorbeeld in de vorm van screening op het consultatiebureau en de basisschool. Verplichte opvoedingscursussen als ouders er een potje van blijken te maken. Dat helpt, zo vinden weer andere deskundigen, ook tegen kindermishandeling, dus dat is mooi meegenomen. Ook al is de voorspellingskracht die de wetenschap in deze kan bieden, boterzacht, het vroegtijdig onderkennen en opsporen van agressie en criminaliteit is goede handelswaar. Het is een thema dat het prima doet bij subsidiegevers, die zich op hun beurt gesteund voelen door zowel angstig progressief als hardvochtig reactionair Nederland. Het klinkt ook zo logisch als wat: de ellende die een zeer kleine

groep jeugdigen veroorzaakt in het publieke domein, is groot en berokkent veel persoonlijk leed en materiële schade. Dat moeten we proberen voor te zijn door tijdig in te grijpen in de keten van ontwikkelingen die uiteindelijk tot dergelijk gedrag leidt. Maar omdat zuivere voorspellingen slechts zeer gebrekkig mogelijk zijn, worden de interventies geprojecteerd op een zeer

brede groep. Zo ontstaat onder andere de criminalisering van het kattenkwaad.

Wat is er ondertussen met jongeren aan de hand? Volgens de statistieken is er eigenlijk weinig nieuws onder de zon. De cijfers over

jeugdcriminaliteit golven zo'n beetje heen en weer, stijgen nu licht, maar blijken voor velerlei uitleg vatbaar. Van het dikwijls veronderstelde verval van waarden en normen bij de jeugd is in wetenschappelijk onderzoek weinig terug te vinden, en de moeilijk hanteerbare c.q. onbereikte probleemgroepen waartegen bijvoorbeeld de Utrechtse hoofdcommissaris fulmineert, blijken al vele jaren te bestaan. Al het geld dat de afgelopen jaren naar projecten voor jeugd en veiligheid is gesluisd, blijkt dus weinig effectief te zijn besteed. Wat wél behoorlijk stijgt, is het subjectieve gevoel van onveiligheid in het publieke

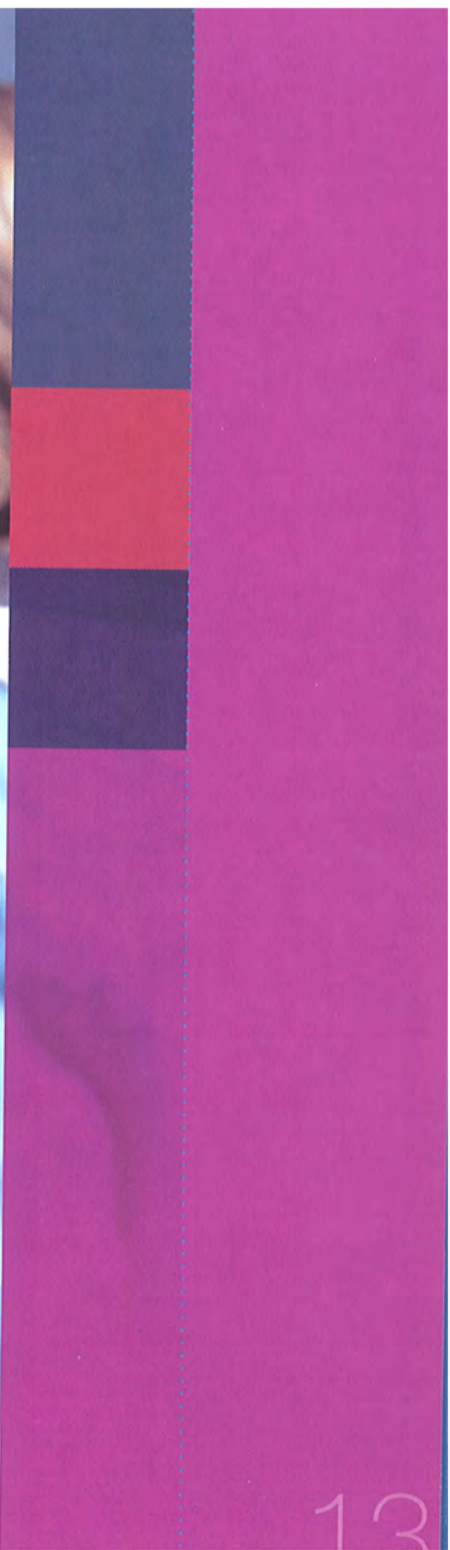
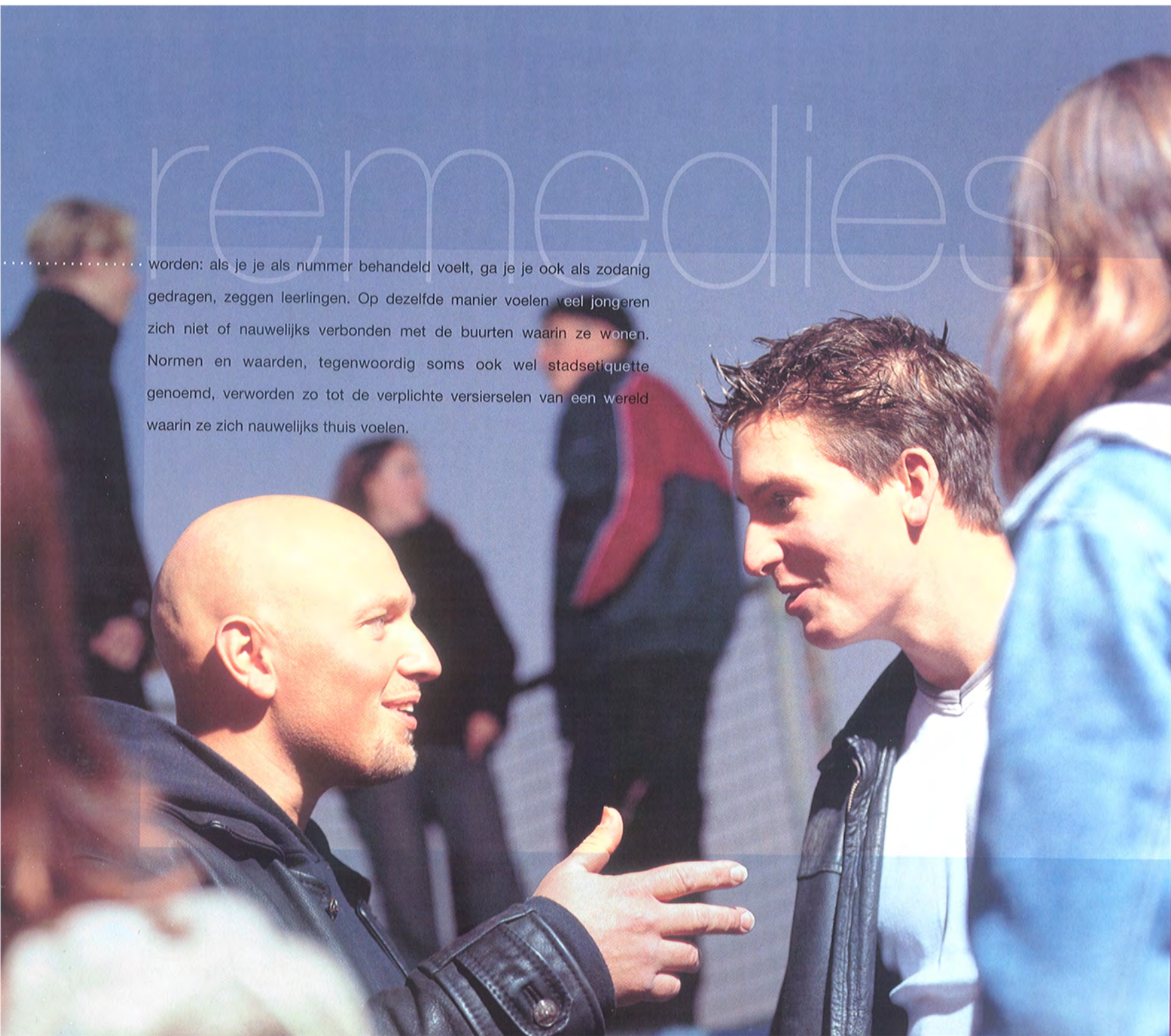
domein. Dat heeft waarschijnlijk sterker te maken met een toenemende hinder die mensen van elkaar ervaren, dan met een daadwerkelijke toename van de objectieve onveiligheid, zo laten de deskundigen ons weten. Factoren als het gebrek aan toezicht en de toegenomen (grote) mondigheid van burgers, waaronder jongeren, spelen daarin een belangrijke rol.

Jongeren uit de zogeheten risicogroepen rapporteren zelf, desgevraagd, een gat in de opvoeding en een gebrek aan sociale verbondenheid: er is vooral in achterstandswijken en dito scholen een groot gebrek aan opvangvoorzieningen, aan persoonlijke betrokkenheid van volwassenen en aan positieve identificatiemogelijkheden. Jongeren - ook buiten Lunetten en Amsterdam - voelen zich niet welkom en niet serieus genomen, en zoeken hun identiteit in groepen van gelijkgestemden. Wie goed luistert naar deze jongeren, vormt zich een ander beeld van de remedies die nodig zijn om problematisch gedrag en marginalisering tegen te gaan. Inderdaad: jongeren willen óók veiligheid op straat en regels op school; ze willen echter dat die veiligheid en die regels in samenspraak met hén totstandkomt. Als jongeren mogen meepraten over hun leefomgeving, verlangen ze behalve fatsoenlijke faciliteiten en voorzieningen vooral constructieve en persoonlijke betrokkenheid van volwassenen. Ze zijn wars van scholen die tot anonieme bureaucratieën zijn

Jongeren voelen zich niet welkom en niet serieus genomen.

remedies

worden: als je je als nummer behandeld voelt, ga je je ook als zodanig gedragen, zeggen leerlingen. Op dezelfde manier voelen veel jongeren zich niet of nauwelijks verbonden met de buurten waarin ze wonen. Normen en waarden, tegenwoordig soms ook wel stadsetiquette genoemd, verworden zo tot de verplichte versierselen van een wereld waarin ze zich nauwelijks thuis voelen.

Collectieve risico's en individuele remedies <<

Te veel deskundigen van nu zien probleemgedrag vooral als een individueel ontwikkelingskenmerk.

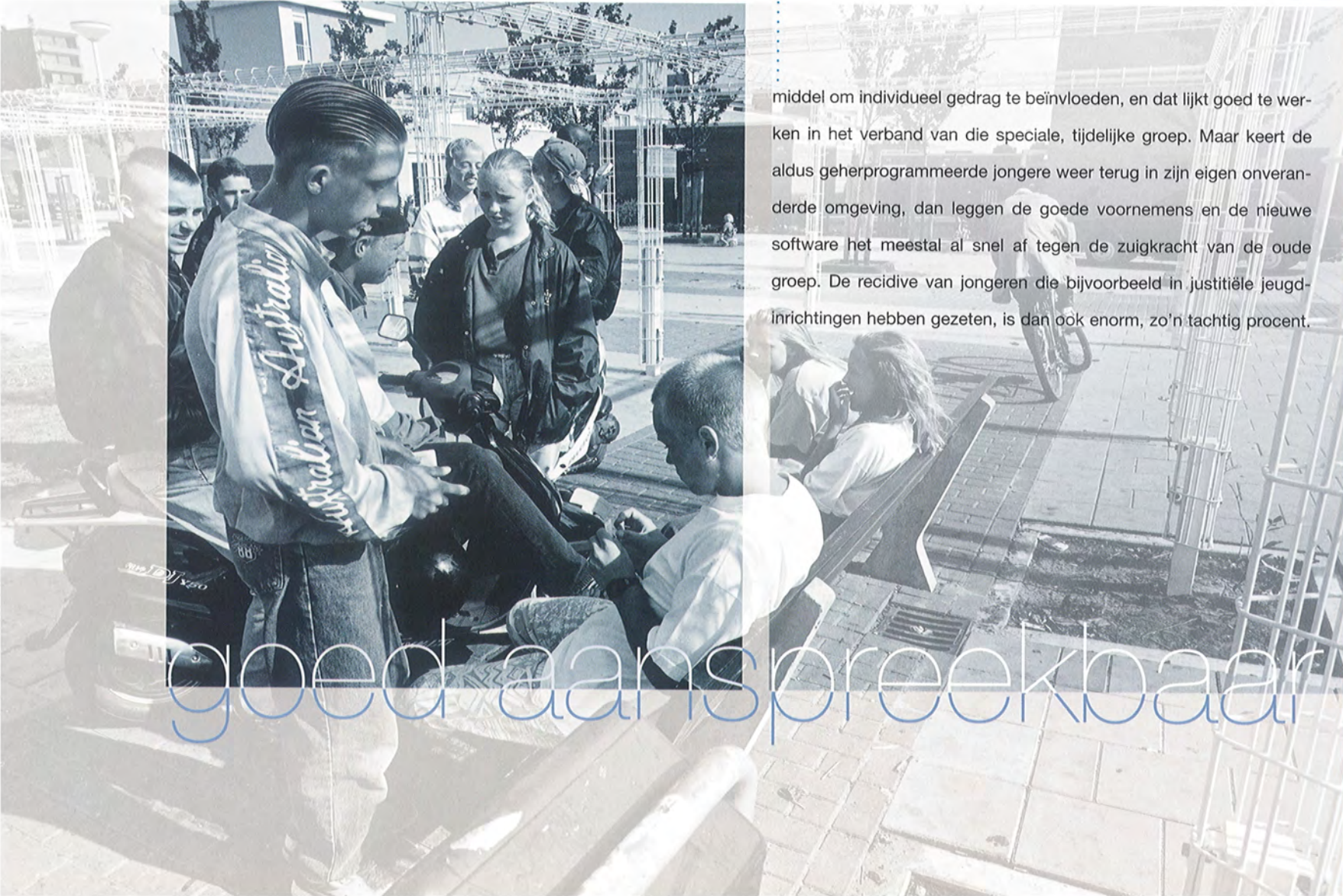
Eerder had ik het over de vriendelijkheid met dubbele bodem. Het is een fenomeen dat mij al een tijd fascineert. Zelfs jongeren die flink wat op hun kerfstok hebben, blijken als individu vaak behoorlijk goed aanspreekbaar, vooral als

ze je eenmaal vertrouwen. Maar wee je gebeente als je ze als groep treft in een donkere straat, in een sfeer van anonimiteit en 'wie doet ons wat'. Het merkwaardige is dat dit verschijnsel vrijwel geen interesse bij jeugdonderzoekers en beleidsmakers weet op te roepen. Collectieve risicofactoren,

zoals het gebrek aan sociale verbondenheid en een publieke sfeer van anonimiteit, ondervinden weinig tot geen belangstelling. Verbazingwekkend genoeg doen zelfs sociologen, ooit toch geschoold als specialisten van de relatie tussen individu en samenleving, dapper mee in het proces van individualisering en decontextualisering. Te veel deskundigen van nu zien probleemgedrag vooral als een individueel ontwikkelingskenmerk, dat wordt beïnvloed door stoornissen in de persoonlijkheid, gezinsfactoren, etniciteit,

seksse en verkeerde vrienden. Waarom er binnen een bepaalde buurt, wijk of bevolkingsgroep toevallig zo veel slechte opvoeders of verkeerde vrienden zouden voorkomen, blijft in die gedachtegang buiten beschouwing. Problemen die zich als groepsverschijnsel openbaren, worden hardnekkig gepsiχοlogiseerd en de maatschappelijke omgeving blijft zo buiten schot. Die onlogica zorgt ervoor dat de voorgestelde remedies neerkomen op dwielen met de kraan open.

De belangstelling om interventies te ontwikkelen die zich richten op het schaalniveau waarop de problemen zich manifesteren, namelijk de groep in een buurt, is zeer gering. De meeste aandacht gaat al sinds enige jaren uit naar trainingsprogramma's voor sociale vaardigheden. Die trainingen (zoals de inmiddels beroemde Glenn Millsmethode en de socialecompetentiebenadering) spelen zich af in groepsverband, bijvoorbeeld binnen de justitiële jeugdzorg. Daarmee staan ze volledig los van de groep waarin het probleemgedrag zich oorspronkelijk voordeed. Ook de context waarin het probleemgedrag zich kon ontwikkelen, speelt daarin geen rol. De kracht van die benaderingen is tegelijkertijd hun zwakte. De groepsdynamica wordt ingezet als

middel om individueel gedrag te beïnvloeden, en dat lijkt goed te werken in het verband van die speciale, tijdelijke groep. Maar keert de aldus geherprogrammeerde jongere weer terug in zijn eigen onveranderde omgeving, dan leggen de goede voornemens en de nieuwe software het meestal al snel af tegen de zuigkracht van de oude groep. De recidive van jongeren die bijvoorbeeld in justitiële jeugd-inrichtingen hebben gezeten, is dan ook enorm, zo'n tachtig procent.

goed aanspreekbaar

Steun en toezicht <<

Dat betekent: een sociale infrastructuur creëren waarin jeugdigen zich welkom en gewaardeerd voelen

Wie jeugdigen wil inburgeren - en dat geldt niet alleen voor allochtone jongeren! - moet voorwaarden scheppen voor sociale verbondenheid. Dat betekent: een sociale infrastructuur creëren waarin jeugdigen zich welkom en gewaardeerd voelen, waarin ze weten dat ze ertoe doen, kortom een pedagogische sfeer die positieve verwachtingen ten aanzien van jongeren uitstraalt. In zo'n sfeer zijn regels en normen ook makkelijker te stellen en te handhaven, omdat ze deel uitmaken van een balans in evenwicht: steun en toezicht. Het een werkt nu eenmaal niet zonder het ander. De voorbeelden van de hangende Lun-ettertjes en van de klierende Marokkaanse jongens in Amsterdam vormen een goede illustratie voor deze gedachtegang. Of ze individueel als probleempubers moeten worden aangemerkt, is mij niet bekend. Wanneer dat het geval is, moet de hulpverlening uiteraard haar werk gaan doen. Beide groepen vertonen in elk geval hinderlijk gedrag en daarmee onderscheiden ze zich niet van vele andere autochtone, allochtone of gemengde jeugdgroepen. Hinderlijke groepen bestaan volgens Beke, Van Wijk en Ferwerda uit jongeren

die zich specialiseren in het bewust of onbewust veroorzaken van hinder en overlast voor hun omgeving. In hun boek *Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld: tussen rondhangen en bendevoorming* typeren ze deze groepen als volgt: ze hangen in groepen rond, provoceren omstanders, veroorzaken geluidsoverlast, gaan zich regelmatig te buiten aan drank en drugs en plegen op zijn tijd lichte vernielingen. Het zijn volgens hen groepen die "nog redelijk binnen de grenzen van het hanteerbare opereren, maar waar - zij het mondjesmaat - wel tekenen van verval zichtbaar zijn".

De vraag is nu hoe dit hinderlijke groepsgedrag en dreigende verval kunnen worden voorkomen of omgebogen. Mijn antwoord is: door een wijze combinatie van publieke steun en toezicht. Dat vergt meer dan het verplaatsingsbeleid in Lunetten. Betrek de jongeren daar bij de herinrichting van de buurt, maak ze medeverantwoordelijk voor onderhoud en veiligheid van die zo gewenste hangplekken. En wat de overlastveroorzakers in Amsterdam betreft: ik maak me sterk dat ze eigenlijk niets liever willen dan uitblinken op het skateboard, of misschien wel in iets anders. Praat daar met die jongens

sociale

over en stel ze de benodigde - voor de meeste van hen te dure - spullen ter beschikking in ruil voor constructief groepsgedrag. Dat is een strategie die bijvoorbeeld in de welbekende Duimdropprojecten in Rotterdam zeer succesvol is gebleken. Daarmee verbonden is het organiseren van voldoende toezicht. Een zo nu en dan voorbijscheurende surveillancewagen is absoluut onvoldoende, evenals een af en toe passerende wijkagent. Wie de neerwaartse spiraal van hinderlijk gedrag naar ernstiger vormen wil doorbreken, komt er niet op een individualiserend koopje vanaf. Er moet fors geïnvesteerd worden in de verdichting (én Verlichting!) van de pedagogische infrastructuur.

verlooren en

eid

De jeugdwerker als buurtpedagoog <<

Waar het jeugdwerkzorg zich jarenlang te eenzijdig op individuele ondersteuning heeft gericht en het stellen van maatschappelijke grenzen aan de zogenoemde harde sector van politie en justitie heeft overgelaten, is het nu wellicht tijd voor een benadering die het beste van deze twee werelden combineert. Het scheppen van voorzieningen alléén helpt niet (het nieuwe buurthuis wordt even zo vrolijk in de fik gestoken); maar evenmin effectief is de 'zero-tolerance'-methode; die blijkt vooral sterk te zijn in het verplaatsen van problemen. De pedagogische principes zijn in feite heel simpel. Jeugdigen uiten hun ongenoegen vaak in groepsgedrag. In groepen ervaren ze de kracht en het respect die ze in de samenleving veelal niet als zodanig ervaren. Die groepsdynamiek vormt dan ook het aangrijpingspunt voor de benadering die ik voorsta. Dat betekent: investeer in een serieuze dialoog met de desbetreffende groepen, betrek daar zonedig de ouders en intermediairen bij, en honoreer verantwoordelijk en constructief groepsgedrag. Je kunt ze bijvoorbeeld de toegang tot het zwembad ontzeggen, totdat ze zélf met een constructief en uitvoerbaar voorstel zijn gekomen om de veiligheid en het

plezier van anderen te waarborgen. Daar is natuurlijk wel hulp bij nodig. Aan blijvend negatief en onverantwoordelijk groepsgedrag moet een duidelijk prijskaartje hangen.

Wie jongeren slechts ondersteuning biedt zonder daar voorwaarden en grenzen aan te stellen, neemt hen in feite niet serieus als verantwoordelijke personen. Er wordt immers niet voldaan aan de universeel menselijke behoefte aan wederkerigheid. Omgekeerd voldoet een eenzijdig op toezicht of repressie gerichte benadering ook niet, omdat die geen vertrouwen en positieve verwachtingen uitstraalt. Iedereen weet dat regels stellen of straffen niet helpt als een vertrouwensbasis ontbreekt.

Wie jongeren slechts ondersteuning biedt zonder daar voorwaarden en grenzen aan te stellen, neemt hen in feite niet serieus als verantwoordelijke personen.

Het werk van *buurtpedagogen* zoals Steve en Yda richt zich nadrukkelijk op de jeugdgroepen in relatie tot hun omgeving. Hun belangrijkste wapen is de

combinatie van steun en toezicht. Doordat ze het vertrouwen van de groep gewonnen hebben, laat die groep zich ook door hen corrigeren. En omgekeerd versterkt hun correctieve vermogen de band met de jongeren én hun ouders. Die laatsten zijn meestal maar wat blij als er mensen in staat en bereid zijn te helpen om hun zoon of dochter in het gareel te houden. Aan dit buurtpedagogische vermogen zijn echter wel voorwaarden verbonden. Daarbij gaat het in de eerste plaats om volume. Opvoeden, of het nu thuis is, op school of in de wijk, heeft alleen kans van slagen als er sprake is van een persoonlijke band. Anonimiteit is de vijand van elke pedagogische relatie. Buurtpedagogen kunnen daarom alleen maar hun werk doen als ze in staat zijn tot 'kennen en gekend worden', zoals dat zo mooi heet. De huidige situatie in veel gemeenten, waarin er gemiddeld één jongerenwerker beschikbaar is voor 500 à 1.000 jongeren, maakt zo'n persoonlijke band natuurlijk onmogelijk. In de tweede plaats gaat het om de beïnvloedbaarheid van de concrete context waarin de buurtopvoeding plaatsvindt. Als duidelijk is dat die context niet deugt en problemen bevordert, moeten de beleidsmakers zich achter de opvoeders scharen en daad-

werkelijke oplossingen zoeken. Als Lunetten geen plaats weet te maken voor pubers, dan verliest ook de beste buurtpedagoog uiteindelijk hun vertrouwen.

Anonimiteit is de vijand van elke pedagogische relatie.

**We moeten, kortom,
toe naar een sociale
ordering die steun,
toezicht, dialoog en
verantwoordelijkheid
mogelijk maakt.**

De publieke ruimte waarin de hedendaagse jeugd opgroeit, moet opnieuw met veel volwassenen worden gevuld. De sociaal-pedagogische taken van steun en toezicht moeten niet worden versnipperd. Dat leidt - zoals we dagelijks kunnen waarnemen - alleen maar tot het rondspelen van de bal en het

afschuiven van verantwoordelijkheden. Die taken moeten daarentegen bij elkaar worden gebracht. Jeugdwelzijnswerkers spelen daarin als buurtpedagogen een essentiële rol. Door jeugdigen serieus te nemen en hun te laten zien dat ze er werkelijk bij horen, verkeren ze tegelijkertijd in de positie om hen te kunnen aanspreken op hun gedrag. Om die rol van koppelverkoper te kunnen vervullen, moeten ze natuurlijk de gelegenheid krijgen 'hun' jeugdigen te

kennen. Daarvoor zijn er aanzienlijk meer werkers in de frontlinie nodig, die vervolgens door hun managers en bestuurders worden toegerust om hun verantwoordelijkheid vorm te geven. Dat wil zeggen: wég met het beleid waarin het jeugd- en jongerenwerk voortdurend bezig is de brandjes te blussen, die door veronachtzaming van de pedagogische infrastructuur steeds blijven ontstaan, en óp naar een beleid dat diezelfde infrastructuur op door-

dachte, constructieve wijze invult. Daarbij horen goede opleidingen, bijscholingsprogramma's en sterke samenwerkingsverbanden met sectoren als onderwijs, stadsbeheer, politie en justitie.

In deze zin staat de buurtpedagogiek die ik bepleit, model voor een herinrichting van het publieke domein als geheel. De veelbesproken 'cultuur van afzijdigheid' is niet alleen maar een vaag discours, zij heeft zich daadwerkelijk genesteld in omgangsvormen, in schaalvergroting en bureaucratisering van instituties, en in de relatie tussen burgers, instellingen en overheden. Het nettoresultaat is dat in het publieke domein de menselijke maat steeds verder zoek raakt en anonimiteit de norm wordt. Natuurlijk kunnen we blijven proberen de gevolgen daarvan, zoals intolerantie, eenzaamheid, marginalisering en agressie, aan het falen van burgers toe te schrijven. Maar aanzienlijk wijzer lijkt het mij te investeren in contexten die mensen weer de ruimte geven elkaar te kennen en aan te spreken. We moeten de prioriteit weer leggen bij de professionals die het echte werk doen, in plaats van bij de oprukkende kaste der adviseurs, regisseurs en middenmanagers. We moeten, kortom, toe naar een sociale ordering die steun, toezicht, dialoog en verantwoordelijkheid mogelijk maakt.

>> Makelaars in respect

De leegte van het publieke domein waarin veel jeugdigen hun weg moeten zien te vinden, leidt tot confrontatie. Tussen groepen jeugdigen onderling, tussen hinderlijke groepen en intolerante buurtbewoners, tussen jeugdigen en het openbaar gezag. Deze spiraal kan alleen maar via dialoog worden doorbroken. Terwijl men in de harde sectoren van de samenleving (economie, fysieke infrastructuur, milieu) het poldermodel de hemel in prijst, worden diezelfde polderprincipes in de publieke verhoudingen met de jeugd telkens weer met voeten getreden. Lokaal jeugdbeleid kan alleen succes hebben wanneer het wordt bedacht en toegepast in samenspraak met de jongeren en hun ouders. Daarbij hoort uiteraard ook dat jongeren hulp krijgen bij het overleggen met andere belanghebbenden, zoals medebuurtbewoners, politie, enzovoort. Dat geldt niet in de laatste plaats voor thema's als veiligheid en criminaliteitspreventie.

Het jeugd- en jongerenwerk speelt in dit proces een cruciale rol: in mijn ogen is het leggen en onderhouden van sociale verbindingen een van de belangrijkste karakteristieken van deze professie. Het is een talent dat door weinig andere werksoorten wordt gedeeld. De moderne jeugdwerker is als buurt-

pedagoog een makelaar in respect. De recente wereldgebeurtenissen zetten dat begrip in een helder, nieuw daglicht. Respect is niet alleen iets dat je kunt eisen. Je moet het ook verdienen door het aan anderen te betonen. Niet alleen veel volwassenen, maar ook jeugdigen moeten dat leren. Niet vanuit een superioriteitsgevoel met een daaruit voortvloeiend beschavingsoffensief, maar door feitelijk te bewijzen dat verantwoordelijk gedrag loont.

De moderne, gecompliceerde samenleving is gediend met een sociale textuur die voor jong en oud zichtbaar en overzichtelijk is. Professionals op het terrein van onderwijs, zorg en welzijn hebben tot taak om boeren, burgers en buitenloperijes weer tot mede-eigenaar van hun omgeving te helpen maken. Overheden kunnen dat proces bevorderen door de menselijke maat als norm voor hun sociale beleid te verabsoluteren. De buurtpedagoog is op zijn gebied de praktiserende verpersoonlijking van dat maatschappelijk ideaal.

De buurtpedagoog is op zijn gebied de praktiserende verpersoonlijking van dat maatschappelijk ideaal.

Nog even naar het wijkrapport over Lunetten. Voor de cynici onder ons bevat het een belangwekkend inzicht. Hinderlijke jongeren zijn vervelend, maar blijken ook een nuttige functie te hebben. Een van de zwakke kanten van Lunetten is de geringe sociale samenhang. Het is een wijk waar alleen gewoond wordt, maar niet geleefd, zeggen sommige bewoners. Toch zijn er, zo stelt het rapport, buurten met een zekere gehechtheid ontstaan. Genoemd worden de omgeving van de Betuwe, waar bewoners zich “vanwege de jongerenoverlast” hebben verenigd, en de omgeving van de Eifel, Taurus en Jura, waar “naar aanleiding van de gezamenlijke aanpak van de jongerenproblematiek” eveneens hechte banden zijn ontstaan tussen de bewoners. Zo zien we maar weer dat de zondebok zijn aloude rol nog steeds met verve speelt.

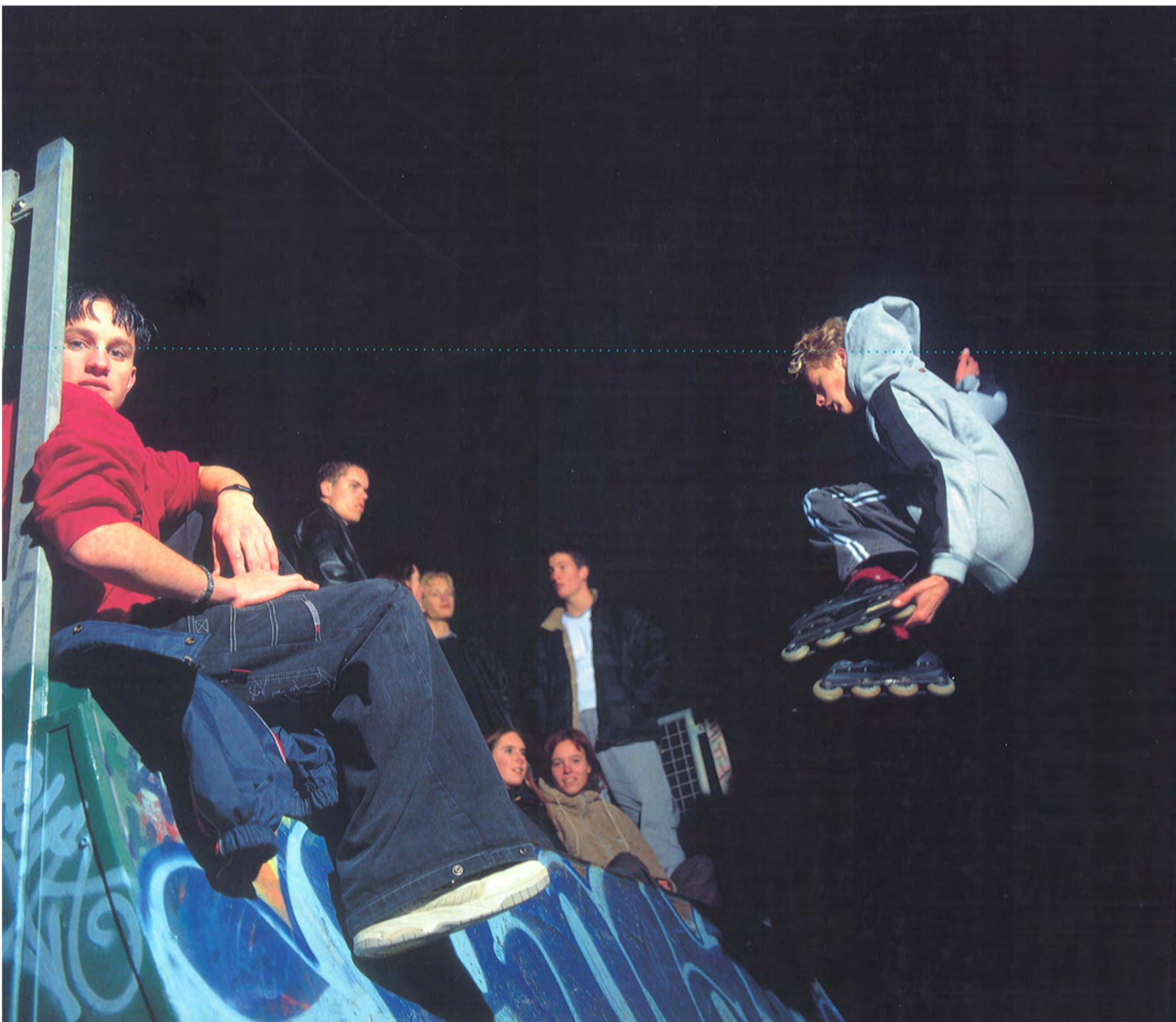
Wie had het nog over last van de jeugd?

Ik wens u een zeer goed, respectueus nieuwjaar toe.

respect

De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO)
is een onafhankelijk en strategisch adviesorgaan.

De Raad adviseert de regering over beleidsvraagstukken die de participatie en de stabiliteit van de samenleving betreffen. De RMO bestaat uit negen onafhankelijke kroonleden: de heer prof.dr. H.P.M. Adriaansens (voorzitter), mevrouw Y. Koster-Dreese (vice-voorzitter), mevrouw ir. Z.S. Arda, de heer dr. K.W.H. van Beek, mevrouw prof.dr. J. van Doorne-Huiskes, mevrouw mr. D.A.T. van Heem-Wagemakers, de heer drs. H.J. Kaiser, de heer prof.dr. W. van Voorden en de heer prof.dr. M. de Winter. De heer drs. F. Vos is algemeen secretaris van de Raad.

De Raad voor
Maatschappelijke Ontwikkeling
Parnassusplein 5
2511 VX Den Haag
www.adviesorgaan-rmo.nl
e-mail: rmo@adviesorgaan-rmo.nl

Vormgeving & Opmaak:
Clownfish Creatieve Communicatie
Fotografie:
Visions reclamefotografie
Joop Reyngoud
*Met dank aan de jongeren voor hun
vrijwillige medewerking aan de foto's.*